

Nr 15

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder för att åstadkomma ökad statlig järnförädling.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 436 i första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Öhman* samt nr 537 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*, har föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder snarast i syfte att åstadkomma en väsentligt ökad statlig järnförädling.

Beträffande motiveringen för detta förslag hänvisas till motionen II: 537.

Över motionerna har yttrande inhämtats från *kommerskollegium*, *Jernkontoret* och *styrelsen för Norrbottens järnverk*.

Kommerskollegium har anfört följande:

Mot bakgrunden av de allvarliga svårigheter, som uppkommer genom de konjunkturväxlingar, för vilka gruvindustrien är och även framdeles torde komma att bli utsatt, framföres i motionerna tanken att en större del av den svenska järnmalm skulle förädlas inom landet, varigenom dels skulle säkras avsättning för en del av råvaran och dels beredas sysselsättning och tryggare förhållanden i övrigt genom tillkomsten av ett differentierat näringsliv. Motionerna utmynnar i förslag till hemställan om åtgärder snarast möjligt i syfte att åstadkomma en väsentligt ökad statlig järnförädling.

Det mål, som enligt motionerna skulle nås genom en ökad järnförädling, är givetvis i hög grad eftersträvansvärt, och i den mån de ekonomiska och produktionstekniska förutsättningarna ställer sig gynnsamma är en expansion av järnindustrien, som bl. a. utgör basen för en växande verkstadsindustri, angelägen. Utvecklingen under senare år har även inneburit, att den svenska produktionen av järn och stål fått en stegrad andel av den svenska marknaden. Detta har skett jämsides med en ökad utrikeshandel på järnområdet. En fortsatt stegring av den svenska produktionen är mot bakgrunden av kända utbyggnadsplaner att vänta.

Det kan emellertid ifrågasättas dels om marknadsmässiga förutsättningar för närvarande finns för en så betydande utvidgning av järnproduktionen, som uppenbarligen avses i motionerna, och dels huruvida en dylik ökning skulle innebära en sådan differentiering av näringslivet, som skulle medföra avsevärt större trygghet mot konjunkturväxlingarna.

Som underlag för frågans bedömning återges i följande sammanställning försörjningsbalanserna för järnmalm, lackjärn samt handelsfärdigt järn och stål under de senaste åren.

<i>Järnmalm, milj. ton</i>	1957	1958	1959
Produktion	20,0	18,6	18,3
Export	17,5	14,8	15,5
Konsumtion	2,5	2,2	2,4
 <i>Tackjärn</i>			
Produktion	1 446	1 309	1 400
Import	91	93	148
Export	34	38	38
Netto tillförsel	1 503	1 364	1 510
 <i>Handelsfärdigt järn och stål</i>			
Produktion	1 734	1 700	1 934
Import	815	766	861
Export	382	414	474
Netto tillförsel	2 167	2 052	2 321

Såsom framgår av malmbalansen konsumeras för närvarande endast 12—13 % av den producerade järnmalmen inom landet, medan återstoden, ur vilken kan framställas i runt tal 10 miljoner ton tackjärn, går på export huvudsakligen till Västtyskland, Belgien och England.

För en nämnvärd ändring av avsättningsförhållandena för järnmalmen genom ökning av den inhemska järnproduktionen skulle alltså erfordras att ökningen bleve högst betydande, då ju även en fördubbling av den nuvarande järnproduktionen endast skulle medföra, att den inhemska malmkonsumtionen höjdes till 25 % av produktionen.

En avsevärt ökad produktion av tackjärn kan, som framgår av tackjärnsbalansen, icke som såsom sådan finna avsättning inom landet. Att övergå till export av tackjärn är av många skäl uteslutet, bl. a. emedan tackjärnet vid masskonsumtion för ståltillverkning så gott som alltid användes i flytande form och därför måste framställas på samma plats som stålet.

Går man vidare till framställning av stål, skulle enligt balansen för handelsfärdiga produkter skenbart finnas avsättning inom landet för en kvantitet av omkring 800 000 ton per år som ersättning för den nuvarande importen. Till en ringa del utgöres emellertid denna import av sådana varor, som hämtas utifrån därför att en inhemsk produktion i den mindre skala, som motsvarar den svenska marknadens behov, icke är lönsam. I fråga om återstoden av importen har man också att möta en hård internationell konkurrens. Utsikterna att finna avsättning på export för en väsentligt ökad stålproduktion torde, i varje fall med de nuvarande produktionsekonomiska betingelserna i Sverige, te sig alltför osäkra för att en sådan utvecklingslinje skulle kunna komma i fråga.

Vad angår den större trygghet, som enligt motionerna skulle vinnas genom ökad förädling av malmen inom landet, må erinras om att avsättningsmöjligheterna för järnmalm och för järn och stål är nära förbundna med varandra. När svårigheter uppkommer att avsätta malmen, beror detta främst på försämrad avsättning för järn och stål. Järnmalmsbrytningens och järnindustriens marknadsförhållanden är därför beroende av samma konjunkturväxlingar, även om utslagen ofta är starkare för råvaran än för den färdiga produkten. En påbyggnad av malmbrytningen med järnframställning

är därför en vertikal integration, som icke innebär någon effektiv spridning av riskerna för avsättningssvårigheter, och som därför knappast verksamt skulle bidra till ökning av tryggheten mot konjunkturväxlingar.

Vid övervägande av utsikterna för en ökad svensk järn- och stålproduktion måste just nu även särskilt beaktas de kommande verkningarna av det alltmera vidgade internationella samarbetet, genom vilket beroendet av de internationella marknaderna kommer att öka. Det synes välbetänkt att avvakta hur utvecklingen i detta hänseende kommer att te sig under de kommande åren, innan man ger sig in på en stark ökning av järnproduktionen inom landet.

Med ovanstående synpunkter har kollegium velat belysa de stora riskerna för felinvesteringar om man skulle söka realisera vittgående förhoppningar på fördelar genom en mer eller mindre radikal omläggning av sättet för tillgodogörande av våra norrbottniska järnmalmstillgångar. Däremot finns uppenbarligen utrymme för en successivt fortlöpande tillväxt av vår järnhantering. I den mån en sådan tillväxt kan komma till stånd synes det dock naturligt, att den sker genom utbyggnad av befintliga anläggningar, särskilt som ingen av dessa ännu uppnått den storlek som internationellt anses vara minimum för massproducerande enheter. Om järn- och stålproduktionen i Norrbotten skall utökas, borde detta ske vid eller i anslutning till järnverket i Luleå, och det torde ankomma på ledningen för Norrbottens järnverk AB att liksom hittills följa utvecklingen i detta hänseende och vidtaga de åtgärder, vartill den kan ge anledning.

Kollegium vill slutligen icke underlåta att framhålla, att på bergshanteringens område särskilt i Norrbottens län finns andra arbetsuppgifter, som ter sig angelägnare än en utbyggnad av järnindustrien då det gäller att söka ernå en tryggare ställning för gruvindustrien och för dem som för sin utkomst är beroende av denna. Kollegium syftar härmed närmast på den allmänna inventering av tillgångarna på järnmalm och andra malmer och nyttiga mineral, som sedan länge varit på tal, men som av brist på medel icke kunnat realiseras annat än inom ett begränsat område, där undersökningarna bekostas av LKAB.

På grund av det ovan anförda finner sig kollegium icke kunna tillstyrka bifall till motionerna.

Jernkontoret uttalar följande:

Utrymmet för en ökad svensk stålproduktion för inhemsk förbrukning är mycket begränsat. Under den senare delen av 1950-talet utgjorde visserligen importen omkring 800 000 ton per år, men genom den mycket starka ökning, framför allt av plåtproduktionen, som blir följden av pågående utbyggnader bl. a. i Domnarfvet, Norrbottens järnverk och Oxelösund, kan importbehovet beräknas väsentligt sjunka. 1955 års långtidsutredning beräknade sålunda importen år 1965 till endast 400 000 ton, huvudsakligen av specialprodukter såsom bleckplåt, grov balk och spåntjärn. (Balanserad expansion SOU 1956: 53, s. 131.)

Även om en ökad svensk produktion kunde helt onödiggöra importen skulle den däremot svarande ökningen i efterfrågan på malm bli så förhållandevis ringa, att den inte nämnvärt kan påverka stabiliteten i sysselsättningen vid järnmalmgruvorna. Mot en produktion av 400 000 ton handels-

färdiga stålprodukter svarar nämligen ett malmbehov på ca 800 000 ton, vilket bör jämföras med den totala brytningen i Norrbotten, som utgör ca 15 miljoner ton och som kommer att öka.

Tanken att till Sverige förlägga ett eller flera större järnverk, som huvudsakligen skulle avsätta sina produkter på exportmarknaden, synes helt orealistisk, då verk i närheten av förbrukningscentra har ett betydligt förmånligare läge ur såväl transportkostnads- som servicesynpunkt. Att en ståltillverkning för export ingalunda tryggar en jämn sysselsättning torde också stå klart för var och en som följt stålmarknaden under de senaste åren. Samtidigt som vissa gruvor tvingades till produktionsinskränkningar på grund av avsättningssvårigheter, måste också de svenska järnverken skära ned sin tillverkning något. De drabbades emellertid inte på långt när så hårt som stålindustrien i de länder, t. ex. Belgien, där järnhanteringen traditionellt är inriktad på export.

Då dessutom den utländska efterfrågan på svensk lapplandsmalm av allt att döma är växande, får Jernkontoret under hänvisning till det ovan sagda hemställa, att de ifrågavarande motionerna ej måtte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Styrelsen för Norrbottens järnverk framhåller, att möjligheterna för en ytterligare expansion av Norrbottens järnverk ständigt är föremål för styrelsens uppmärksamhet. Så sent som förra året fattades beslut om anläggande av ett tunnplåtvalsverk kompletterat med kallvalsverk. Arbetet på detta besluts realiserande är i full gång.

I anledning av att motionärerna mera synes syfta på en ökad förbrukning av malm än på en längre driven förädling av järnverkets produkter uttalar styrelsen, att även detta problem är föremål ej blott för utredningar, utan att jämväl vissa beslut fattats och åtgärder vidtagits i sådan riktning. Sålunda har i slutet av förra året ett syrgasverk blivit färdigt, som möjliggör thomasblåsning med syreanrikad luft. Härigenom kan malmpåsättningar göras i konvertrarna, varigenom malmkonsumtion och järnproduktion ökas. Även på andra områden pågår utredningar om en ökning av produktionen vid järnverket, ehuru dessa ännu icke är så långt avancerade att de kan läggas till grund för konkreta beslut.

Utskottet

Såsom framgår av remissyttrandena över de föreliggande motionerna saknas förutsättningar för en radikal omläggning beträffande sättet att utnyttja de norrbottniska malmtillgångarna. Den fortlöpande utbyggnad av vår järnhantering för vilken utrymme finns, bör såsom kommerskollegium uttalat ske vid befintliga anläggningar. I den mån det gäller Norrbotten har styrelsen för Norrbottens järnverk förklarat att dessa frågor är föremål för styrelsens uppmärksamhet. Vid sådant förhållande är något initiativ från riksdagens sida icke påkallat i anledning av motionerna.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 436 och II: 537 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 mars 1960

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Fahlander, Schmidt, Strandler, Nils Theodor Larsson, Aspling, Yngve Nilsson och Ståhle;

från andra kammaren: herrar Andersson i Ronneby, Sköldin, Löfgren, Eliasson i Sundborn, Persson i Appuna, Adamsson, Hamilton och Nordgren.